

Jokrama yssy Sibirde doň topragyň doňuny açdy...

Category: Geň-taňsy wakalar, Kitapcy

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Jokrama yssy Sibirde doň topragyň doňuny açdy... JOKRAMA YSSY SIBIRDE DOŇ TOPRAGYŇ DOŇUNY AÇDY: **46 MÜŇ ÝYLlyk SOGULJAN JANLANYP, KÖPELMÄGE BAŞLADY**

Global maýlama dünýäniň demirgazygyny gurşap alan permafrost gurluşy çözmäge başlady. Sibirdäki çözülmä çaltlaşyp barýarka, 46 müň ýyllyk soguljana jan girdi we köpelmäge başlady.

ABŞ-nyň «Washington Post» gazetiniň berýän habaryna görä, alymlar Sibiriň doň topraklarynyň (permafrost) çuňluklarynda 46 müň ýyl bäri gysylyp galan urkaçy mikroskopik soguljanyň üstünden barypdyr. Soguljany janlandyranlarynda soguljan partenogenez ady berilen we taýyna mätäçlik duýmaýan proses bilen köpelmäge başlady.

- **Metabolik prosesleriň barsy asyrlar boýy dur**

Berilen metbugat beýanatyna görä, soguljan kriptobioz ady berilen uky ýagdaýynda münlerçe ýylyny geçiripdir. Manoadaky Gawaý uniwersitetiniň beren beýanatynda hemişelik dowam edip bilýän şeýle ýagdaýda köpelmek, özgerme ýaly ähli metabolik prosesler agsaýandygy aýdylýar.

Penşenbe güni «PLoS Genetics» žurnalynda çykan bir makalada alymlar soguljanyň genomyny barlanlaryndan soň onuň «heniz üsti açylmadyk jandara» degişlidigi aýdyldy.

«Live Science» žurnaly öň «Plectus murrayi» we «Tylenchus polyhypnus» nematodlary birnäçe dýužina ýyldan soň moh we

gerbariý böleklerinden direldilipdi. Emma alymlaryň «Panagrolaimus kolymaensis» adyny beren bu täze görnüşi ýene on müňlerçe ýyl ukuda galdy.

Holli Bik

Çuň deňizler boýunça biolog Holli Bik okean çöketlikleri, tundralar, çöller, wulkaniki topraklar ýaly dürli şertlerde ýaşayan millionlarça nematod görnüşleriniň bardygyny çaklaýar. Alymlar şindize çenli bary-ýogy baş müň deňiz jandaryny anyklap bildi.

• Elli müň ýaşly soguljan

Florida uniwersitetiniň nematology we ylmy-barlag işlerine gatnaşmaýan Uilyam Krow «The Washington Post» gazetine beren beýanatynda bu soguljanyň 50 müň ýylyň dowamynda nesli ýitip-ýok bolandygy çaklanylýan bir görnüşe degişli bolmagynyň mümkindigini aýtdy. Munuň bilen birlikde Krow «Emma heniz hiç kimiň bilmeýän, köp duşulýan nematod bolmagy-da mümkin» diýdi. Permafrost ýylyň dowamynda 0 gradusdan pesde galan topraklardan we gaýalardan ybarat. Permafrost topraklar ýüz müňlerçe ýyllap üýtgemän saklanyp we ýer gatlagynyň aşagyna

tarap birnäçe metr bilen 1,5 km-e çenli uzap bilýär. Permafrost köplenç ortaça ýyllyk gyzgynlygyň suwuň doňma derejesinden has az bolan sowuk ýerlerde emele gelýär. Bular ýaly ýerlere Demirgazyk we Günorta polýuslary bilen birlikde Alp daglarynyň käbir ýerlerinde gabat gelinýär.

Metbugat beýanatyna görä, soguljanyň şunça wagtlap ölmän galmagy şol öwrenilen soguljan ýaly mikroskopik organizmleriň iň kyn şertlerde-de diri galmak üçin biologiki şertlerini togtadyp biljekdigini bilýän alymlar üçin täzelik däl.

«PLOS Genetics» žurnaly makalasunda «Tapyndylarymyz nematodlaryň potensial taýdan ýaşaýşy geologiki wagt ölçeğlerinde dowam etdirmeklerine rugsat berýän mehanizmleri işläp düzýändigini görkezýär» diýildi.

- **Russiýanyň topraklarynyň doňy çözülýär we çökýär**

Russiýanyň Uzak Gündogarynda bir kilometr çemesi ýaryk bolan we dünýäniň iň uly doň toprak kraterini emele getirýän Batagaika krateri barha ulalýar. Global maýlama zerarly her ýyl biraz doňy açylýan topraklar çökýär we sebitiň halky üçinem uly howp abandyrýar.

A gash that is nearly two-thirds of a mile long in Russia's Far East forms the world's largest permafrost crater. As the planet warms, it is only getting bigger <https://t.co/2teksBQV1G> pic.twitter.com/qDnkxx0SbY

– Reuters (@Reuters) July 22, 2023

«Reuters»-iň dronda düşürip paýlaşan ýazgylary-da howpuň näderejede uludygyny görkezýär. Dünýäniň iň uly doň toprak krakeri planeta maýladygyça goduklap barýar we bu ýaryk barha ulalýar.

MARION COTILLARD MATT DAMON LAURENCE FISHBURNE JUDE LAW GWYNETH PALTROW KATE WINSLET

NOTHING SPREADS LIKE FEAR

CONTAGION

kitapcy.ru

- **Täze köpçülikleýin ýokanç keseller golaýlap gelýär**

Permafrost karbon we beýleki hapa gazlary goýbermän saklaýşy ýaly antik mikroplary-da saklaýar. Käbir bakteriýalaryň we wiruslaryň müňlerçe ýyllap ukuda ýatandygyna ynanylýar. «Zombi» patogenler düşünjesi gulagymyza gorkunç eşdilýänem bolsa, bu antik mikroplaryň howp abandyrma ähtimallygy daşda däl.

2016-njy ýylda Sibirde ýüze çykan şarbon ýokanjynyň bakteriýalar bilen doly doňy açylan permafrosta gyslyp galan onlarça ýyllyk sugunyň nejasatyndan ýaýrandygy belli boldy.

Emma mama (ospa) keseli ýa-da 1918-nji ýylyň ispan dümewi bilen ölen adamlaryň saklap biljek bu doň topraklardaky patogenlediň täzeden epidemiýa sebäp bolma ähtimallygy heniz belli däl. Ýöne Demirgazyk polýusynda gymmatbahaly metallary we nebit çykarmak üçin zaýаланan millionlarça tonna permafrostyň adamlatyň antik we bolup biläýjek zombi patogenler bilen ýakynlygyny artdyrandygy welin belli.

Oksijen

«OKSIJEN» gazetini, 30.07.2023 ý. Geň-taňsy wakalar